

"ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב"

כמו שיצאה לאה להוליד את יששכר עמוד התורה כך יצאה דינה להציל את רבי עקיבא גלגול יששכר

בפרשתנו פרשת וישלח (בראשית לד-א):
"ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות
בבנות הארץ". ופירש רש"י ומקור הדבר במדרש
(ב"ר פ-א): "בת לאה, ולא בת יעקב, אלא על שם
יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה,
שנאמר (בראשית ל-טז) ותצא לאה לקראתו, ועליה
משלו המשל כאמה כבתה".

כל המתבונן ישכיל ויבין שיש כאן פליאה
עצומה שמצוה ליישבה, שהרי לאה אמנו זכתה
להוליד ליעקב אבינו ולהעמיד בישראל מחצית
מיי"ב השבטים, ביניהם השבטים הכי חשובים
בישראל, שבט לוי הכולל כהנים ולוים, שבט
יהודה – שבט המלכות, שבט יששכר עמוד
התורה, שבט זבולון התומך ביששכר, הנה כי כן
איך יעלה על הדעת שחכמינו ז"ל התכוונו ח"ו
לדבר בגנותה שהיתה "יצאנית" משום שיצאה
לקראת יעקב בעלה.

זאת ועוד, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב
(שם כט-ז): "ועיני לאה רכות". ופירש רש"י:
"שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו, ובכתה,
שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות
ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן". הרי שפעלה
בתפלתה להינצל מעשו ולהינשא ליעקב. וזהו
שכתוב (שם ל-א): "ותקנא רחל באחותה". ופירש
רש"י: "קנאה במעשיה הטובים, אמרה אלולי
שצדקה ממני לא זכתה לבנים".

"הקב"ה סייעו שיצא משם יששכר"

אך יותר מכך מתעצמת הפליאה, על מה
שמצאו חכמינו ז"ל לנכון להשוות בין היציאה של
לאה ליציאה של דינה, כאילו נהגו שלא כהוגן,
שהרי כפי המבואר בדברי חכמינו ז"ל זכתה לאה
ביציאה זו שיצאה לקראת יעקב לסיוע מיוחד מן
השמים, להוליד בעולם את נשמת יששכר עמוד
התורה, כמו שכתוב (שם טז): "ויבוא יעקב מן השדה
בערב ותצא לאה לקראתו, ותאמר אלי תבוא כי
שכר שכרתיך בדודאי בני וישכב עמה בלילה הוא".

ופירש רש"י: "הקב"ה סייעו שיצא משם יששכר".
וביאר ה"שפתי חכמים": "רצונו לומר ד'הוא' היינו
הקב"ה, דאם לא כן 'ההוא' מיבעי ליה".

וכן משמע מהמשך הכתוב שעמד הקב"ה
לימין לאה בלידת יששכר (שם ז): "וישמע אלקים
אל לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי, ותאמר לאה
נתן אלקים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי ותקרא
שמו יששכר". הנה כי כן איך אפשר להבין כי חכמינו
ז"ל התכוונו להאשים את לאה שהיתה יצאנית.

זאת ועוד, שהרי צדקתה של לאה מבצבת
ועולה גם בלידתה של דינה, כמו שכתוב (שם כא):
"ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה". ודרשו
בגמרא (ברכות ס.) [הובא בקיצור בפירוש רש"י]:
"מאי ואחר, אמר רב לאחר שדנה לאה דין בעצמה
ואמרה, שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב,
ששה יצאו ממני, וארבע מן השפחות, הרי עשרה,
אם זה זכר, לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות,
מיד נהפכה לבת, שנאמר ותקרא את שמה דינה".
הנה כי כן איך אפשר כי לדינה שנולדה על ידי
צדקתה של לאה, שחסה על אחותה רחל אמנו
והפכה בתפלתה את הזכר שבמעיה לנקבה,
יארע מכשול כזה שהיתה יצאנית כאמה.

וכבר הרגיש בפליאה זו מאורו של עולם מרן
ה"חתם סופר" ב"תורת משה" (פרשתנו על הפסוק
"הכזונה יעשה את אחותנו"), והביא מה ששינוי
בגמרא (עירובין ק): כי בזכות שיצאה לאה לקראת
יעקב זכתה להוליד את יששכר עמוד התורה,
והנה הדברים בלשון קדשו:

"ברש"י שהיתה יצאנית כמו לאה. חלילה
וחלילה שיוזכר לאה הצדקת לגנאי, ויתלה
הקלקלה במקולקלת, רחמנא ליצלן מהאי דעתא,
אך נהפך כי אמרו חכמינו ז"ל (שם), ותצא לאה
ותאמר אלי תבוא, ועל זה נאמר וישמע אלקים
אל לאה ותלד את יששכר, באר התורה, שמע
מינה כי שמע אלקים יציאת לאה לקדושה, בלי
שום כוונה של הנאת עולם הזה ח"ו, לולי כן לא

שייך וישמע אלקים אל לאה, ומה שמועה שמע
שיצאה לקלס אתנן ח"ו.

אלא על כרחך מבואר ומפורסם שהיתה יציאה
קודש לדי', וככה יציאת בתה לראות בבנות הארץ
הבליהם ושטותיהם, והיא נפרדה ונבדלה מהן
ולא עשתה כמעשיהם, על דרך שאמרו חכמינו
ז"ל פרק קמא דעבודה זרה (דף יז): שעברו בפתח
של בית הזונות, לכוף יצר [הרע] ולקבל שכר, וכך
יצאה לראות ב'בנות הארץ' ראשי תיבות ה"ב"ל
ורעות רוח שלהם".

בהמשך הדברים מבאר ה"חתם סופר" מדוע
לא חששה דינה מאנשי שכם:

"ובאמת יש להאשימה בזה [שיצאה מביתה],
כי פרצה קורא לגנב כפירש רש"י בפרשת תצא
בפסוק (דברים כב-ג)... אך היא בטחה על כוחו של
אותו זקן יעקב, דלא גרע מאברהם שבא מלאך אל
פרעה ואבימלך ולא נתנה ליגע בה, וצריך לומר הא
דלא נעשה לה נס, שלא היה שכם כדאי שיעשה
נס על ידו והיה גרע מפרעה ואבימלך".

"יששכר חמור גרם – החמור גרם ללידתו"

כעבדא קמיה מאריה אחיזא בשולי גלימתו
של ה"חתם סופר", לבאר מה ראה הכתוב
להשוות בין יציאת דינה ליציאת לאה: "ותצא
דינה בת לאה", אשר לפי דברי חכמינו ז"ל היתה
יצאנית כלאה, זאת ועוד, מדוע לא עשה הקב"ה
לדינה נס להצילה ממעשה שכם בן חמור, כמו
שהציל בדרך נס את שרה ואת רבקה מן אבימלך,
על פי מה שכבר הבאנו פירוש רש"י שהקב"ה
סייע ללידתו של יששכר, והנה רש"י לא ביאר
מהו הסיוע שסייע הקב"ה ללידתו, אולם ב"שפתי
חכמים" (שם) ביאר כוונת רש"י:

"והיאך סייעו, יש לומר שיעקב בא מן השדה
ורוכב על החמור, והיה רוצה לרכוב באהל רחל,
והקב"ה נתן דעה בחמור, והיה נוער כדי שתשמע

רש"י: "ותצא דינה בת לאה - על שם יציאתה"

נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה, שנאמר ותצא לאה לקראתו

חתם סופר: "חלילה וחלילה שיזכיר לאה הצדקת לגנאי ויתלה הקלקלה במקולקלת רחמנא ליצלן מהאי דעתא"

גמרא: "יששכר חמור גרם", חמורו של יעקב שצעק כדי שתשמע לאה שבא מן השדה גרם ללידת יששכר

הקב"ה סיבב לידת יששכר על ידי "משמרה ראשונה חמור נוער" כדי להזכיר לאדם לעסוק בתורה בלילה

ביום, שנאמר (תהלים מב-ט) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי. וכל בית שאין נשמעים בו דברי תורה בלילה אש אוכלתו, שנאמר (איוב כ-כ) כל חושך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח".

לפי זה יומתק להבין הטעם שברא הקב"ה את החמור, עם טבע כזה שהוא נוער במשמרה הראשונה של הלילה, כדי לעורר בכך את ישראל שילמדו מהחמור לשאת על שכמם את המשא הכבד של תורה, להיות נוער בתורה לא רק ביום אלא גם בלילה, אשר כפי המבואר מדברי הרמב"ם רוב חכמתו של אדם בתורה היא על ידי עסק התורה בלילה. וזהו שכתוב (יהושע א-ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ והגית בו יומם ולילה".

"רובץ בין המשפתיים, כחמור המהלך ביום ובלילה"

ונראה להביא ראייה ברורה לכך, מאותה ברכה שבירך יעקב לפני פטירתו את יששכר (בראשית מט-ד): "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים, וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה, ויט שכמו לסבול, ויהי למס עובד". ופירש רש"י: "יששכר חמור גרם, חמור בעל עצמות סובל עול תורה, כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד. רובץ בין המשפתיים, כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח, רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא".

הרי לנו דברים ברורים, כי מה שהמשיל יעקב אבינו את יששכר עמוד התורה לחמור, הוא משום שסובל על שכמו משא כבד של עול תורה: "כחמור המהלך ביום ובלילה". הנה כי כן יאירו עינינו להבין מה שסיבב הקב"ה את לידתו של יששכר, כאשר בא יעקב מן השדה בערב במשמרה ראשונה של הלילה, ושמעה לאה את חמורו נוער, כל זה בבחינת הכנה לקראת לידתו של: "יששכר חמור גרם", הסובל על שכמו עול תורה ביום ובלילה כחמור.

ומכסה צואתו, וגזל מנמלה, דכתיב (משלי ו-ח) תכין בקיץ לחמה, ואין אחת גוזלת מאכל חברתה, ועריות מיונה, שאינו נזקק אלא לבת זוגו".

נמצינו למדים מזה שאפשר ללמוד מבעלי חיים דרך בעבודת ה', ולא רק מבעלי חיים טהורים אלא גם מבעלי חיים טמאים, כמו החתול והנמלה. והביאור בזה על פי מה ששינוי במשנה (אבות פ"ו מ"ב): "כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו". נמצא כי כל בעל חי שברא הקב"ה בעולם לא בראו אלא לכבודו, דהיינו כדי שילמדו ממנו דרך בעבודת ה'. וזהו ששינוי במשנה (אבות פ"ה מ"ב): "יהודה בן תימא אומר, הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגיבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים".

עתה הבה נתבונן מה אפשר ללמוד מן החמור, על פי מה ששינוי בגמרא (ברכות ג): "רבי אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי, שנאמר (ירמיה כה-ל) ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו, וסימן לדבר משמרה ראשונה חמור נוער, שניה כלבים צועקים, שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה". הרי מבואר כי החמור נוער בתחילת הלילה במשמרה הראשונה.

ונראה לבאר מה שבחר הקב"ה להודיע לנו על משמרה הראשונה של הלילה על ידי חמור נוער, על פי מה שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ג):

"אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים אין רינה של תורה אלא בלילה, שנאמר (איכה ב-ט) קומי רוני בלילה, וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו

לאה ותצא לקראתו, כדי שילך באהל לאה, וכן היה והלך שם באהל לאה, ובאותה לילה יצא מביניהם יששכר, וזהו מה שכתוב (שם מט-יד) יששכר חמור גרם, רצונו לומר היאך בא שנולד יששכר, חמור גרם, רצונו לומר שהחמור היה הגורם כדפירשנו".

ומקור הדבר בגמרא (נדה לא): "אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב וישכב עמה בלילה הוא, מלמד שהקב"ה סייע באותו מעשה, שנאמר יששכר חמור גרם, חמור גרם לו ליששכר". ופירש רש"י: "הוא, קודשא בריך הוא סייעה, שנטה חמורו של יעקב לאהל לאה". והנה מלשון רש"י משמע שהחמור נטה מעצמו ללכת לאהל לאה, אך עדיין צריך ביאור מנין ידעה לאה שיעקב בא מן השדה ויצאה לקראתו, וצריך לומר שהחמור אמנם נטה ללכת לאהל לאה, אך בנוסף על כך היה נוער כדי שתשמע לאה כמו שפירש ה"שפתי חכמים", שאם לא כן היה יעקב מחזיר את החמור לאהל רחל.

וכן מבואר בתרגום יונתן שמפרש הפסוק: "ויבוא יעקב מן השדה בערב, ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא - ועל יעקב מן חקלא ברמשא, ושמעת לאה קל נהיקה דחמרא, וידעת דהא יעקב אתא, ונפקת לאה לקדמותיה ואמרת לותי תעול". פירושו, ויבוא יעקב מן השדה בערב, ושמעה לאה קול נעירת החמור, וידעה שיעקב בא, ויצאה לאה לקראתו ואמרה אלי תבוא. וכן מבואר בדברי "בעל הטורים" פרשת ויחי על הפסוק: "יששכר חמור גרם, קרי ביה חמור גורם, ששמעה לאה קול צעקת החמור, ויצאה לקראת יעקב והביאתו לאהלה".

אלא שעדיין מוטלת עלינו חובת הביאור ליישב הפליאה, מדוע סיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות את לידתו של יששכר עמוד התורה על ידי שהיה חמורו של יעקב נוער. זאת ועוד, מה ראה יעקב אבינו להזכיר ענין זה לפני פטירתו בברכות ליששכר: "יששכר חמור גרם", שלפי הגמרא הביאור בזה שצעקת החמור גרמה ללידתו, משמע שיש בזה ענין חשוב, ואנו עומדים ומתפלאים מהי החשיבות לסבב לידתו של יששכר על ידי נעירת החמור.

"משמרה ראשונה חמור נוער" לעורר על עסק התורה בלילה

חשבתי דרכי לבאר הענין בזה על פי מה ששינוי בגמרא (עירובין ק): "אמר רבי יוחנן, אילמלא לא ניתנה תורה, היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה". ופירש רש"י: "צניעות מחתול, שאינו מטיל רעי בפני אדם

עקיב"א, בכך גילה הקב"ה ליעקב שכל מה שקרה לו עם דינה והריגת אנשי שכם, לא היה אלא כדי שיעלה את הניצוץ הקדוש של רבי עקיבא שהיה טמון אצל שכם, ועל ידי שנהרגו שכם ואנשי עירו נשתחרר הניצוץ של רבי עקיבא, והטיל הקב"ה על יעקב להכניסו אל הקדושה.

על פי האמור מבאר הקדוש רבי שמשון שיח סוד שרמזו רבי עקיבא לתלמידיו (פסחים מט:): "תניא אמר רבי עקיבא, כשהייתי עם הארץ אמרתי, מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור". בכך ביקש לגלות להם כי נשמתו היתה טמונה בקליפת שכם בן חמור. והנה שכם בן חמור היה כלול מקליפת חמור, שעל כך שנינו בגמרא (ברכות ג): "משמרה ראשונה חמור נוער", ולכן נקרא שכם בן חמ"ד כפי שכתוב בתורה חסר ו' נוטריקון מ'שמרה ראשונה ח'מור. וזהו שאמר רבי עקיבא: "כשהייתי עם הארץ", בהיותי טמון אצל שכם בן חמור שהיה עם הארץ, "אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור", לפי ששכם בן חמור היה כלול מקליפת "חמור".

בדרך זו מבאר רבי שמשון מה שמצינו אצל רבי עקיבא בשעת פטירתו (ברכות טא:), שהרומיים סרקו את בשרו במסרקות של ברזל: "היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד, יצתה בת קול ואמרה, אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד". הביאור בזה על פי מה שמצינו במדרש (בר פ-ז) כי אצל שכם בן חמור נזכרו ג' לשונות של אהבה: א. לשון "אהבה" ככתוב (בראשית לד-ג): "ויאהב את הנערה". ב. לשון "חפיצה" (שם ט): "כי חפץ בבת יעקב". ג. לשון "דביקה" (שם ג): "ותדבק נפשו".

והנה היות שהניצוץ של רבי עקיבא היה טמון אצל שכם בן חמור באותה שעה שהזכיר ג' לשונות: אהבה, חפיצה, דביקות, לכן כדי לתקן ענין זה העלה רבי עקיבא בגודל קדושתו כל ג' בחינות אלו של אהבה, לאהבת הבורא יתברך במסירות נפשו על קדושת ה'. וזהו הסוד שיצאה נשמתו "באחד", שכן אח"ד נוטריקון א'הבה ח'פיצה ד'ביקות, ועל כך יצתה בת קול בשבח תיקונו: "אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד"ד".

רבי עקיבא גלגול יששכר עמוד התורה

ועתה בא וראה נפלאות התורה מה שמבואר ב"שער הפסוקים" לרבינו האריז"ל (פרשתנו ד"ה וישכב), כי רבי עקיבא שהיה אחד מעשרה הרוגי מלכות לכפר על חטא מכירת יוסף, היה הגלגול של יששכר עמוד התורה שנתלבש בו. המקור לכך הוא בזוהר חדש (מדרש הנעלם רות דף פט טור ג):

רבי שמשון מאוסטרופאלי: תכלית הריגת אנשי שכם כדי להוציא נשמת רבי עקיבא משכם בן חמור

רבי עקיבא אמר: "כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור", רמז על שכם בן חמור

הרמ"ק והאריז"ל: לאה שאמרה ליעקב: "כי שכור שכרתיך", רמזה על יששכר ועל גלגולו רבי עקיבא

רמ"ק: רבי עקיבא התחיל ללמוד תורה כשהיה בן ארבעים לכינה כי היה גלגול יששכר מיודעי בינה

עלינו העבודה לבררן ולהוציאן מתוך הטומאה על ידי תורה ומצוות, ולפעמים מסבב הקב"ה הוצאת הנשמה הקדושה, על ידי שהנפש הטמאה שטמון בה ניצוץ הקדוש מתאוות להידבק בנפש טהורה, ועל ידי זה נפלט ממנה הניצוץ הקדוש וחוזר אל הקדושה, והנה הדברים בלשון קדשו:

"הקדמה אחת זכה וברא, אשר האירה עינינו בדברים נחמדים מאור תורתנו, והוא כי אדם הראשון הוא אילן, שבו היו תלויים כל הנשמות של הקדושה שיצאו לעולם, מיום היות עולם ואשר עתידין לצאת, וכשחטא אדם שלט חלק הרע וישב ממנו שבי לאין מספר. ודרשו מעל ספר אנשי אמת, מה עצמו השבויים מהקדושה בקליפה.

והן עם ה' משתדלים מיום היותם לברר ולהוציא בולעו מפיו, והולכים ומבררים ומוציאים מידו באמצעות מקור הקדושה אשר נטע ה' בתוכנו, היא התורה והמצוות. גם לפעמים באמצעות דביקות הנפש הקדושה בנפש הטומאה לאונסה, תוציא נפש חיה למינה, והוא סוד (שם לד-ג) ותדבק נפשו בדינה בת יעקב, ששאבה נפש דינה הקדושה לנפש קדושה מינה, שהיתה נתונה תוך שכם".

לפי זה מגלה לנו הקדוש רבי שמשון מאוסטרופאלי, כי אצל שכם בן חמור היה טמון הניצוץ הקדוש של התנא רבי עקיבא, לכן מצד ניצוץ קדוש זה השתוקק להתחבר עם דינה בת יעקב שורש הקדושה, ועל ידי שהרגו אותו שמעון ולוי, נשתחרר הניצוץ הקדוש של רבי עקיבא, עד שבא יעקב אבינו והחזיר אותו אל הקדושה.

יעקב ק'ום ע'לה ב'ית א'ל ראשי תיבות עקיב"א

רבי שמשון מוסיף על כך, כי סוד נשגב זה רמז הקב"ה ליעקב אבינו, אחרי שהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם (שם לה-א): "ויאמר אלקים אל יעקב ק'ום ע'לה ב'ית א'ל" ראשי תיבות

הנה כי כן מטעם זה שיבח יעקב בברכתו את יששכר: "יששכר חמור גרם", שהחמור גרם ללידתו על ידי שהיה נוער כאשר בא עם יעקב מן השדה, שהרי יששכר למד ממנו לסבול על שכמו את עול התורה ביום ובלילה, כפי שאנו רואים שהוא "רובץ בין המשפתיים" - "כחמור המהלך ביום ובלילה".

יומתק לבאר בזה מה שמצינו במדרש פרשת ויחי (ב"ר צ-טט) שני פירושים על הפסוק: "יששכר חמור גרם, חמור גרם אותו, וכי מנין היתה לאה יודעת שבא יעקב, אלא נהק החמור ושמעיה קולו ויצאת לקראתו. דבר אחר יששכר חמור גרם, כשם שהחמור טוען את המשא, כך יששכר טוען את התורה". ולפי המבואר עולים שני הפירושים בקנה אחד כפתור ופרח, כי מה שסיבב הקב"ה לידת יששכר על ידי חמור שהיה נוער בלילה, הוא משום שמזיווג זה נולד יששכר עמוד התורה, שהוא בבחינת חמור גרם לשאת על שכמו העול של תורה ביום ובלילה.

"ותצא דינה בת לאה" לשחרר נשמת רבי עקיבא

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הקשר הנפלא בין יציאת לאה ליציאת דינה בתה, כמו שכתוב: "ותצא דינה בת לאה". ופירש רש"י בשם המדרש: "על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה", על פי מה שגילה לנו המקובל האלקי הקדוש רבי שמשון מאוסטרופאלי זצ"ל הי"ד ב"לקוטי שושנים" (נדפס בסוף ספר זן ידיו) דברים נוראים ונפלאים, בענין הניצוץ הקדוש של רבי עקיבא שהיה טמון בקליפת שכם בן חמור, ועל ידי מעשה דינה והריגת שכם בן חמור, נשתחרר הניצוץ הקדוש של רבי עקיבא מתוך הטומאה.

נפתח ביסוד גדול שלמדנו ממשנתו הטהורה של ה"אור החיים" הקדוש פרשת ויחי (בראשית מט-ט"ד) אתה יודוך, כי בחטא עץ הדעת נפלו הרבה נשמות קדושות בתוך הטומאה, ומאז מוטלת

תכלית היציאות של לאה ודינה להסתיר מהחיצונים הצלת הנשמות

רחש לבי דבר טוב להוסיף נקודה חשובה בדחילו ורחימו, לבאר מדוע באמת סיבב הקב"ה את הצלת נשמת יששכר עמוד התורה מלבן הארמי, והצלת נשמת רבי עקיבא גלגול יששכר משכם בן חמור, על ידי שתי היציאות של לאה ודינה: "ותצא לאה", "ותצא דינה", שלמראית עין היו בבחינת נותן טעם לפגם, היפוך מנהגן של בנות ישראל כשרות להיות בבחינת: "כל כבודה בת מלך פנימה".

נקדים מה שהביא ב"שפתי כהן" (פרשת וישב ד"ה שמעתי) בשם הר"י אריזו זצ"ל ששמע מרבותיו, הטעם שיצאה נשמת דוד המלך מלוט ובנותיו ולא מזיווג קדוש וטהור, כי כאשר נשמה גדולה צריכה לרדת בעולם הזה יש קטרוג גדול בשמים, לכן כדי להערים על המקטרגים מוריד הקב"ה נשמה גדולה כזו, ממקום פגום שלא יעלה על דעת המקטרגים שנשמה כזו יכולה להתגלות משם.

מעתה לא נפלאה היא ולא רחוקה לומר, כי מטעם זה סיבב הקב"ה שיצאו לאה ודינה היפוך מנהגן של בת ישראל להיות בבית פנימה, כדי לרמות בכך את החיצונים שלא יעלו בדעתם, שביציאה זו עתידות לאה ודינה להציל את הנשמות הקדושות של יששכר עמוד התורה ורבי עקיבא שהוא בבחינת תורה שבעל פה.

הנה כי כן זהו שכתוב: "ותצא דינה בת לאה", ופירש רש"י: "על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר ותצא לאה לקראתו, ועליה משלו כאמה כבתה", כי כמו שסיבב הקב"ה שתצא לאה מגדרי הקדושה, כדי שתחזור בתוך הקליפה להוציא משם את הנשמה הקדושה של יששכר, וכאשר ראו החיצונים שלא יוצאת מן הבית הפנימה, לא עלתה על דעתם כי ביציאה זו עתידה לאה להוציא את נשמת יששכר, כן היציאה של דינה היתה מן השמים, כדי להציל את נשמת רבי עקיבא גלגול יששכר שהיתה טמונה אצל שכם בן חמור. והנה ברור כי כל הדברים הללו הם למעלה מהשגתנו, וכל הביאורים הינם רק כמציץ מן החרכים כדי להראות נפלאות דרכי ה', וה' הטוב יכפר ויאיר עינינו בתורתו.

ועשו, אבל לא ביעקב כידוע... וזהו ששאל, אחר שהוא בן גרים היאך אפשר להתלבש בו אחד מבני יעקב, [על כך השיב לו רבי עזריה] ונקט לישנא דגמרא (ברכות כז:), אמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, רצונו לומר שיששכר נתגלגל ברבי עקיבא, שלכן זכה לתורה וזכה לבינה, עד שאמר משה רבינו ע"ה [להקב"ה] (מנחות כט:), יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי... וזהו שאמר, שכור השתא, שכרתיך לבתר זמנא, רצונו לומר דעכשיו יתנוצץ ביששכר, וכן אחר כך ברבי עקיבא".

והנה הקשר בין יששכר עמוד התורה לרבי עקיבא מבואר היטב, שהרי רבי עקיבא זכה לסדר לישראל את כל התורה שבעל פה, כמבואר בגמרא (מגילה ב:), "זו דברי רבי עקיבא סתימתאה". ופירש רש"י: "כל הסתומין תלמידיו היו, כדאמר בסנהדרין (דף פו.) סתם משנה רבי מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה, וכולהו סתימתאי אליבא דרבי עקיבא". הרי לנו שרבי עקיבא סידר כל התורה שבעל פה ומסרה לתלמידיו.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו לראות נפלאות התורה, מה שרמזו הקב"ה בתורה: "ותצא דינה בת לאה", ובאו חכמינו ז"ל ופירשו: "על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר ותצא לאה לקראתו, ועליה משלו המשל כאמה כבתה". ולפי האמור התכוונו לרמז לנו בכך, כי באמת כבודה של בת ישראל היא להיות בתוך הבית, כמו שכתוב (תהלים מה-יד): "כל כבודה בת מלך פנימה", אלא שמן השמים נסתבב: "ותצא לאה" מן הבית פנימה החוצה, כדי להוציא מתוך הקליפה את נשמת יששכר עמוד התורה שהיתה טמונה אצל לבן הארמי.

וכן דינה בת לאה כאמה כבתה, נסתבב מן השמים: "ותצא דינה בת לאה", שיצאה מהבחינה של כל כבודה בת מלך פנימה, כדי להוציא מקליפת שכם בן חמור את הניצוץ הקדוש של רבי עקיבא שהיה גלגולו של יששכר עמוד התורה. נמצא כי שתי היציאות של לאה ודינה נסתבבו מן השמים, כדי להוציא מתוך הקליפה את שתי הנשמות של יששכר ורבי עקיבא, שהן קשורות זו בזו בקשר אמיץ כל ימוט, כי כמו שיששכר הוא עמוד התורה יודעי בינה לעתים, כן רבי עקיבא גלגול יששכר סידר את כל התורה שבעל פה.

"רבי יודאי הוה קמיה דרבי עזריה בר סימאי... אמר סוד ה' ליראיו, עשרה סבי קטולי מלכות אתענשו על מכירת יוסף, אמר ליה, רבי עקיבא לית ליה זכות אבות. אמר (דברי הימים א יב-לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. פתח ואמר, ויבוא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכור שכרתיך, שכור השתא, שכרתיך לבתר זימנא".

וביאר המקובל האלקי הרמ"ק ב"אור יקר" על הזוהר הקדוש (חלק יז דף רכז.) מאמר זה, כי רבי יודאי שאמר: "רבי עקיבא לית ליה זכות אבות", התכוון לשאול, כי מאחר שהיה בן גרים ולא מבני אברהם יצחק ויעקב, איך אפשר שנהרג כדי לכפר על אחד מהשבטים שהיה לו חלק במכירת יוסף.

על כך השיב רבי עזריה כי רבי עקיבא הוא גלגול יששכר, והוסיף שם חידוש נפלא, כי מטעם זה זכה רבי עקיבא ללמוד תורה כשהיה בן ארבעים, כי מקרא מלא דיבר הכתוב: "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים", והרי שנינו במשנה (אבות פ"ה מכ"א): "בן ארבעים לבינה". לכן התחיל ללמוד תורה כשהיה בן ארבעים, והנה לשון קדשו:

"ותירץ רבי עזריה שרבי עקיבא היה גלגול יששכר, ולכן היה אומר אנשכנו כחמור, כענין חמור גרם, ולכן מבן ארבעים שנה למד, כאומרנו בן ארבעים לבינה, וכתוב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, ולא תמיד אלא לעתים, ולכך עת למד ועת לא למד, והכריח הדרוש עצמו כולו מהכתובים, ויבוא יעקב מן השדה, ופירש חמור גרם בזוהר פרשת ויצא, וכתוב שכור שכרתיך, שכור השתא ביששכר, שכרתיך זימנא אחריתא ברבי עקיבא".

וכן מבואר ביאור זה על מאמר הזוהר חדש בדברי רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים" (פרשתנו ד"ה וישכב), וסיים האריז"ל: "וזה סוד יששכר חמור גרם, כי יששכר נתלבש ונתעבר ברבי עקיבא, שהיה אומר ואנשכנו כחמור". וכן מבואר פירוש זה בדברי הגר"א מווילנא זי"ע בספר "יהל אור" על הזוהר הקדוש (ביאור ההיכלות פרשת פקודי דף ל טור ד), שמבאר שם שאלתו של רבי יודאי:

"רבי עקיבא לית ליה זכות אבות, כי אי אפשר להתלבש בגוף רק שהוא שורשו, והנה הגרים [יש] להם אחיזה באברהם ויצחק שיצאו מהם ישמעאל